

ECONOMICS COLLEGE IN STALOWA WOLA

**PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL SCIENCES:
DEVELOPMENT PROSPECTS IN COUNTRIES
OF EUROPE AT THE BEGINNING
OF THE THIRD MILLENNIUM**

Collective monograph

Volume 2

Stalowa Wola, Poland
2018

*Recommended for publication
by the Academic Council of Economics College in Stalowa Wola*

Responsible for release: dr Małgorzata Korecka, rector
(Economics College in Stalowa Wola)

Pedagogical and psychological sciences: development prospects in countries of Europe at the beginning of the third millennium: Collective monograph.
Volume 2. Riga : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2018. 388 p.

CONTENTS

Трансформація ідей про трудове виховання дітей в педагогічній думці України (20–30-ті роки ХХ століття) Антипін Є. Б., Січкара А. Д.	1
Instruction particularities of teaching education country language to Chinese students at the initial stage in Ukrainian universities bondarenko v. v., bondarenko l. n.	20
Випереджальна стратегія поведінки особистості як проблема сучасної психології Бохонкова Ю. О., Сербін Ю. В.	35
Розвиток дошкільного виховання в Україні у контексті новаторської педагогіки (друга половина ХХ століття) Венгловська О. А.	52
Discipline “foreign language for specific purposes” in the context of media education Vilkhovchenko N. P., Shayner H. I.	70
Duchowość w seksualności człowieka Hupalovska V. A.	87
Formation of the learner’s linguistic identity on the basis of the synergetic approach Dyka N. M., Mykytenko V. O.	103
Self-education as a condition of professional development and self-development of teacher-organizers in the sphere of cultural and leisure activities and recreation Dubrovina I. V., Tadeush O. M.	121
Communicative culture of a future teacher of music in the context of pedagogical innovations Zaitseva A. V., Strogal T. U.	141
Новаторство в школах України у другій половині ХХ століття: соціально-педагогічний феномен Іванюк Г. І.	158
Psychological features of teenagers time perception with different manifestations of aggressive behavior Klymenko Yu. O., Shevchuk V. V.	176

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІДЕЙ ПРО ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ УКРАЇНИ (20–30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Антипін Є. Б., Січкара А. Д.

ВСТУП

Реформування дошкільної освіти, творення нової школи в Україні посилює інтерес педагогічної спільноти до вивчення та осмислення вітчизняної педагогічної думки попередніх періодів. Значний інтерес становлять продуктивні ідеї педагогів щодо трудового виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, підготовки їх до життя й праці; формування працелюбної, творчої особистості, яка здатна до суспільного вибору та збагачення на цій основі інтелектуального й економічного потенціалу держави.

Окремі теоретичні і методичні аспекти зазначеної проблеми висвітлено в історико-педагогічних розвідках сучасних науковців: ідеї наступності трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (Є. Антипін, З. Борисова, О. Савченко); реалізація ідей трудової школи в практиці дитячих садків (О. Венгловська); трудове виховання в контексті діяльнісного підходу (Г. Іванюк, А. Січкара); виховання дітей дошкільного віку у праці (М. Мельничук); висвітлення внеску педагогічних персоналій у розвиток педагогічної думки (І. Зайченко, Г. Іванюк, Т. Куліш, О. Пшеврацька, В. Сергєєва, А. Січкара, О. Щербакова). Однак, незважаючи на значний інтерес до проблеми трудового виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в різні історичні періоди, не досить вивченою є проблема трансформації ідей трудового виховання дітей у 20–30-х роках ХХ століття.

Зазначимо, в теорії трудового виховання дітей в Україні (20–30-ті роки ХХ століття) актуальними залишалися напрацювання українських педагогів періоду, що відносимо (відповідно до сучасної періодизації) до імперської доби (кінця ХІХ ст. – 1917 р.) й Української Народно-Демократичної Революції (1918–1921): Н. Лубенець, К. Маєвської, О. Музиченка, С. Русової, К. Толмачевської, Я. Чепіги, Е. Яновської. У практиці дошкільного виховання і школи того часу використовувалися ідеї трудового виховання Ф. Фребеля, М. Монтесорі, С. Холла, а також ті, що були розвинуті на

українському ґрунті: визнання праці як природної потреби дітей дошкільного віку та запоруки їхнього розвитку (Н. Лубенець); необхідності переходу до нового, діяльнісного принципу навчання, що має виявлятися в активності всього педагогічного процесу (С. Русова); зміна ролі педагога: від транслятора знань до провідника дитини у світ знань і розвитку її вмій (О. Музиченко). Ці судження підтверджено за результатами аналізу документів про освіту того часу (матеріалів, доповідей, протоколів, резолюцій) Першого Всеросійського з'їзду з дошкільного виховання, який відбувся в 1919 році¹.

Зауважимо, що матеріали з організації трудового виховання в УСРР, датовані 1919 р., містять різні тлумачення ідей про трудове виховання дітей практичними педагогічними працівниками цього періоду. Так, у зверненні до організаційно-педагогічного підвідділу відділу соціального виховання кандидат природничих наук Н. Ржепищевська-Лисецька висловлювала власне бачення ролі трудового принципу в організації навчання дітей. Вона наголошувала на важливості перебудови школи вербальної на школу трудову, близьку до життя людей, відповідно й до природи дитини. Перспективи організації такої школи авторка вищенаведеного звернення розглядала в діяльності дитячих комун, що відповідало суспільним запитам того часу, а трудову школу характеризувала як спосіб організації життя дитячого колективу. Тому ідеї життєдіяльності дитячих комун, де діти разом постійно живуть і працюють, самі себе обслуговують на засадах самоорганізації, що, очевидно, найкраще відповідали меті нової школи: не готувати дітей до життя, а «...бути цим життям...»². Таким чином, йшлося про становлення в УСРР системи соціального виховання на колективістській парадигмі. Відтак ідеї трудового виховання дітей були на часі й формували підґрунтя для нової школи.

1. Трудове виховання дітей в системі соціального виховання

З'ясовано, що Постановою Наркомосу від 28 травня 1920 року було встановлено, що «єдиним методом виховання дитини до 15–16 років

¹ Первый Всероссийский съезд по дошкольному воспитанию (доклады протоколы, резолюции). М.: ГИЗ, 1921. 224 с.

² ЦДАВОУ Ф.166, Оп.1, Спр. 160. Матеріали про організацію соціального виховання на Україні (декрети і пояснюючі записки до них, положення, інструкції, доповіді, звіти, виписи з протоколів засідань, листування). Лютий 18 серпня 1919 р. 179 арк., арк. 35–35 зв.

мусить бути трудовий метод»³. Постановою колегії Народного комісаріату освіти УСРР від 6 вересня 1922 року уточнено характеристику методу соціального виховання, який трактувався як «активний, творчий, трудовий»⁴. Праця згідно з настановами III Всеросійського з'їзду з дошкільного виховання (1924) розглядалася як основний засіб виховання і стрижень усієї діяльності дитячого садка⁵. Ці положення знайшли відображення й розвиток у педагогічній теорії і практиці, що вибудовувалася на засадах діяльнісного підходу в умовах постійного тиску комуністичної ідеології, яка визначала освітню політику, періодично її корегуючи.

З березня 1920 року відповідно до нового стратегічного державного курсу, спрямованого на соціальне виховання дітей, виникла необхідність створення теоретико-методичної бази, яка забезпечила б вирішення поставленого завдання. Українські педагоги (О. Дорошенко, О. Музиченко, І. Соколянський, В. Чередниченко, Е. Яновська) активно долучалися до пошуку шляхів реформування теорії і практики трудового виховання, які б відповідали новим суспільно-політичним умовам.

Інспектор дошкільних установ Головоцвику Е. Яновська розглядала дошкільне виховання як одну з ланок системи соціального виховання, що потребувала докорінної зміни. Намагаючись поставити трудове виховання дітей дошкільного віку відповідно до суспільних вимог, Е. Яновська мотивувала це тим, що всі педагогічні думки за своєю суттю є виразом суспільних відносин, які створюють ту реальну базу, на якій ці ідеї проростають⁶.

Ідеї трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці 20-х років ХХ ст. розвивалися з урахуванням ідейно-політичних, економічних, педагогічних пріоритетів. Країні в ці роки потрібні були вузькі спеціалісти для розвитку техніки, технічні працівники-майстри, а також творці цілих галузей виробництва. Реалізувати все це можна

³ Інструкція до постанови Наркомосу від 28 /V. 20 р. / ЦДАВО України. Ф. 166, оп. 1, спр. 955, арк. 6

⁴ Постанова колегії Народного комісаріату освіти УСРР від 6/09 1922 р. / Ф. 166, оп. 2, спр. 1621, арк. 208

⁵ Третий Всероссийский съезд по дошкольному воспитанию / под ред. М. Виленской, С. Моложавого. М., 1925. 509 с.

⁶ Яновська Е. Дитячий будинок як історична необхідність / ЦДАВО України. Ф. 166, оп. 2, спр. 1673, арк. 169.

було лише за умови реформування системи освіти. У цьому контексті зміни торкалися вікової періодизації дітей. Для кожного вікового періоду дітей автором статті запропоновано тип навчальної установи: для дітей періоду стихійного фізіологічного росту й розвитку асоціативних шляхів (3–7 років) – дитячий садок; для «нейтрального періоду» духовного розвитку дітей від 8 до 11 років – початкова школа (заняття символами (слова, літери, числа)); для дітей періоду розподілу світоглядних і практичних інтересів (11–14 років) – основна школа (диференціація за нахилами); для підлітків періоду розвитку визначених професійних нахилів (15–18 років) – професійна школа⁷.

В українській педагогічній думці на етапі пристосування ідей трудового виховання дітей до соціального виховання на класово-ідеологічному ґрунті (1919–1923) простежується відхід від індивідуально ціннісних концептів. На думку Е. Яновської, у період колективного виховання не має бути місця індивідуальній педагогіці, яка штучно «вириває» дітей із «соціальної атмосфери». Вона вважала, що в основі нової системи соціального виховання мають перебувати не особистість сама по собі й не істина, вироблена індивідуально, а людське суспільство загалом, що живе за принципом «праця кожного – для всіх і всіх – для кожного»⁸.

У цьому контексті Г. Гринько в статті «Чергові завдання радянського будівництва в справі освіти» (1920) указував на неправильність використання ідеї єдиної трудової школи в роки УНР (1917–1921). Автор названої вище статті піддавав критиці попередній період за нібито ізолювання органів освіти від живих осередків пролетарської праці й думки, а особливо від участі трудящих у вирішенні чергових практичних завдань радянського будівництва. Ідейно-політична (на класових засадах), економічна зумовленість трудового виховання й навчання дітей і молоді впливала із суспільних потреб щодо підготовки кваліфікованого робітника для виробництва, відданого класовій ідеології службовця, готових до власної участі в перетвореннях⁹.

⁷ Ряппо Я. Проблема воспитания и образования в Советском государстве. *Путь просвещения*. 1922. № 4. С. 1–17.

⁸ Яновська Е. Дитячий будинок як історична необхідність / ЦДАВО України. Ф. 166, оп. 2, спр. 1673, арк. 171.

⁹ Гринько Г. Чергові завдання радянського будівництва в справі освіти. *Вісник Народного Комісаріату Освіти У.С.Р.Р.* 1920. № 1. С. 2–9.

Трансформації зазнали в цей час погляди педагогів, зокрема Е. Яновської. Вона не визнавала розмежування між дошкільним і шкільним вихованням. Педагог зазначала, що ясла, дитячий садок, школа – це «футляри», в яких дітей ховають від істинного життя, від того, що може розбудити творчі сили дитини. Основною «формою соціального виховання», на її переконання, мав стати Будинок дитини, в якому дитина перебувала б упродовж усього «соцвихівського віку» (від трьох до 15 років). Будинок дитини педагог розглядала як історичну соціальну необхідність задля виховання відданих класовій ідеології людей¹⁰.

Українські педагоги і державні діячі того часу підтримували цю стратегію розбудови радянської системи освіти, що простежується в їхніх статтях, доповідях. Наприклад, у статті «Проблеми виховання й освіти в Радянській країні» (1922) Я. Ряппо пропонує загальні основи організації освіти¹¹. Він зазначав, що діти в школі мають працювати не наочно, а займатися активною технічною творчістю, що підпорядковується суспільній меті. Дитина має не просто усвідомлювати світ, що її оточує, а вивчати й перетворювати його.

Із визнанням дитячого будинку основним типом дитячого закладу всім обласним і районним відділам народної освіти було надіслано «Циркулярний лист для керівництва» (1921)¹². У цьому листі дитячий будинок розглядався як дослідна станція для нових методів трудового виховання дітей. Передбачалося, що гра як «головний вияв» дитинства та виробнича ручна праця й самообслуговування як «вияв» властивої дитині активності визнавалися найважливішими у вихованні і навчанні дітей в дитячих будинках. Виробничу працю, що ставилася в центр навчально-виховної справи в дитячому закладі, передбачалось вводити поступово, починаючи від ручної «праці-гри» для дошкільників до виробничих процесів ремісничого типу. Регламентувалися основні педагогічні вимоги до праці: вона мала відповідати віку дітей, не втомлювати їх і «не подавляти одноманітністю». Трудові процеси розглядалися як основа всієї освітньо-виховної роботи з дітьми дошкільного віку. Результатом знань, засвоєних дітьми під час

¹⁰ Яновська Е. Дитячий будинок як історична необхідність / ЦДАВО України. Ф. 166, оп. 2, спр. 1673, арк. 188.

¹¹ Ряппо Я. Проблема воспитания и образования в Советском государстве. *Путь просвещения*. 1922. № 4. С. 1–17.

¹² Циркулярний лист для керівництва 14.10.1921 / ЦДАВО України. Ф. 166, оп. 2, спр. 539, арк. 102–103 зв.

виконання різноманітних трудових процесів, мало бути свідоме ставлення дошкільників до матеріалів, знарядь праці, до самого трудового процесу, до мети праці та її ролі в громадському житті.

Трансформація підходів щодо організації та змісту шкільної (початкової) освіти простежуються в педагогічній думці того часу. Наприклад, М. Биковець у статті «Експерсії та музеї у трудовій школі» (1923) розкриває зміст і методику проведення експерсій. Педагог стверджувала, що нова школа, збудована на трудовому принципі, в основу виховання покладає природознавство, бо воно дає конкретний матеріал, на якому найлегше виховувати зовнішні чуття, рухи й мову, розвивати здатність до спостережень. Експерсія має розвинути в учнях самодіяльність та інтерес до самостійної праці. Однак, на думку автора цієї статті, важливим компонентом експерсій є колективна (спільна з педагогом) праця учнів¹³.

Аналіз праці Е. Яновської «Дитячий будинок як історична необхідність» (1922) уможливорює висновки щодо трансформації поглядів педагога стосовно організації в дитячій установі «здорового середовища», яке б пробуджувало природні здібності дитини, створювало умови для вправлянь. У зазначеній праці немає згадки про використання матеріалу Ф. Фребеля в предметному середовищі дитячого садка. Потребу в ньому Е. Яновська відстоювала на сторінках журналу «Дошкільне виховання» (1911). Натомість у радянську добу (20-ті роки ХХ століття) значне місце в оточуючому середовищі дітей дошкільного віку педагог відводила предметам, що були знаряддями праці в дещо зменшеному вигляді та забезпечували вправляння дітей у трудових процесах у «межах вікових ступенів»¹⁴. У методичному листі «Про дошкільне виховання» (1925) Е. Яновська наголошувала на необхідності своєчасного створення в дошкільній установі оточення, що спонукало б дитину до активності, самодіяльності, виховувало любов до праці¹⁵.

У книгах В. Чередниченко «Дитяча хата», О. Дорошенко «Дитячий садок», написаних на початку 1920-х років, відчувається вплив поглядів Н. Лубенець, С. Русової щодо визначення сутності дитячої праці, її значення у вихованні й розвитку дітей. Характеризуючи

¹³ Биковець М. Експерсії та музеї в трудовій школі. *Рад. школа*. 1923. № 1. С. 28–38.

¹⁴ Яновська Е. Дитячий будинок як історична необхідність / ЦДАВО України. Ф. 166, оп. 2, спр. 1673 арк. 182.

¹⁵ Яновська Е. Про дошкільне виховання. Лист 1. *Рад. освіта*. 1925. Ч. 3 (Берез.). С. 26–28.

дитину дошкільного віку як «невтомного творця і робітника», В. Чередниченко зазначала, що «підвалиною» дитячого життя має бути трудовий принцип, сутність якого вона вбачала в самодіяльності дітей, їхній вільній творчості. Працю В. Чередниченко розглядала як спосіб привчити дитину до участі в колективній роботі, «ввести» її в суспільне життя¹⁶. Принцип трудового виховання стосовно дітей дошкільного віку, на думку О. Дорошенко, полягає не в тому, що робить дитина, а в тому, як вона це робить. Педагог писала, що поняттям «праця» в дошкільному вихованні можна назвати будь-яке заняття, де дитина напружує м'язи, долає певні перешкоди та виявляє одночасно свій творчий хист, реалізує свою творчу думку. Наголошуючи на тому, що розуміння праці в дошкільний період зовсім інше, ніж життєве її значення, вона фактично заперечувала залучення дітей до участі у виробничій праці, що передбачала отримання суспільно значимого утилітарного продукту. Як і Н. Лубенець, С. Русова та В. Чередниченко, О. Дорошенко вважала найкращим матеріалом для праці дітей дошкільного віку дерево, пісок, глину, камінці, папір¹⁷.

Погляди О. Дорошенко щодо трудового виховання дітей дошкільного віку в умовах класово-виробничого оточення, формування творчої активності й колективістських звичок, залучення дітей «до участі в будівництві свого життя» знайшли відображення в статті «III Всеросійський з'їзд по дошкільному вихованню» (1924)¹⁸. Аналіз доповіді О. Дорошенко «Нові методи праці в дошкільній установі» свідчить про те, що педагог продовжувала відстоювати думку щодо особливостей праці дітей дошкільного віку в умовах упровадження комплексів у дошкільних установах. «Комплекси в дошкільній установі – це комплекси життя, які будуються виключно на праці самих дітей, і їх наслідками є навички, а не знання», – наголосила вона¹⁹. Педагогічні погляди О. Дорошенко відповідали потребам нової педагогіки, однак носили суперечливий характер.

¹⁶ Чередниченко В. Дитяча хата: порадник організації і керування установ дитячого виховання. Ч. 1. Х.; Полтава: Всеукр. держ. вид-во, 1921. С. 36.

¹⁷ Дорошенко О. Дитячий садок: порадник для керівників дошкільного виховання. К., 1922. С. 11, 85–87.

¹⁸ Дорошенко О. III Всеросійський з'їзд по дошкільному вихованню. *Рад. освіта*. 1924. № 9/10. С. 90–92.

¹⁹ Дорошенко О. Нові методи праці в дошкільній установі / ЦДАВО України. Ф. 166, оп. 4, спр. 399, арк. 362.

Зазначені вище ідеї реалізовано в навчальних програмах і планах. На етапі розвитку ідей наступності в принципах, меті, змісті та методах трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах становлення системи соціального виховання в УСРР у 1925/1926 навчальному році було закладено основи тогочасної школи на ґрунті трудового виховання і навчання, що знайшло відбиття й у діяльності дошкільних установ. Набули поширення ідеї: сільськогосподарського та індустріального ухилів у трудовій школі; комплексної системи в школах соціального виховання; дальтон-плану в установах соціального виховання. Ці ідеї реалізувались у процесі навчання грамоти, математики й природознавства, краєзнавства в установах соціального виховання, формах, методах і змісті праці в дошкільних установах. Відповідно до нових ідей оновлено порадики соціального виховання, порадики перепідготовки вчительства, дитячу літературу²⁰.

Проголошення курсу на єдину трудову школу в ці роки було суперечливим. Оскільки в українській педагогічній думці набули поширення ідеї соціального виховання, то педагогічна спільнота не сприймала концепцію трудової школи російського взірця. Педагоги не мали спільних поглядів на систему трудового виховання. Цьому питанню присвячена стаття К. Федорівського «Трудова школа й трудове виховання» (1926). Відсутність трудового виховання в школі визначалася браком чіткого розуміння його сутності й цілей. Учителі-практики цілком щиро вважали будь-яке виховання за трудове в тому разі, коли в школі впроваджувалися активні методи навчання (ліплення, малювання, вирізування тощо) або організоване самоврядування. Перевага надавалася суспільно корисній праці дітей.

Автор зазначеної вище статті вказує, що на школу і вчителя покладалися завдання – навчити молоде покоління працювати краще, раціональніше за батьків і дідів, оскільки цього вимагала нова соціально– економічна і політична ситуація. Трансформувалися цілі виховання й навчання дітей: відхід від книжних знань, натомість розвиток трудових навичок і вмінь. Дитина мала засвоїти нові форми праці, любити їх і вміти боротися за впровадження їх у життя. Педагог також пропонує й шляхи організації трудового виховання в школі. Навчання, набуття знань обов’язково мали поєднуватися із суспільно

²⁰ Ганжій А. Новий шкільний рік та завдання в галузі соціального виховання. *Шлях освіти*. 1925. № 10. С. 194–201.

корисною працею. Таку працю педагог має добирати для дітей, зважаючи на їхні вік, сили. Працювати діти мають не для самого процесу праці, а для засвоєння кращих засобів роботи, перетворення завдяки цьому дійсності, життя. Праця дітей може розгортатись: у школі (город, майстерня), родині дитини, на громадських ділянках, у приватних господарствах. У такій організації важливо демонструвати дітям уже випробувані, перевірені способи праці та долучати їх до пошукової роботи (постановка власного дитячого експерименту)²¹. У цьому полягали інші підходи українських педагогів до реалізації ідей трудового виховання дітей.

Окремі думки щодо виховного значення праці та зв'язку її із суспільним життям викладено в публікації Г. Шумахер «Методичні позиції дошкільництва Німеччини» (1928). Трудова діяльність дітей, змістом якої є підтримання порядку в приміщенні, допомога на кухні, догляд за рослинами й тваринами тощо, зумовлена, на думку автора, потребами суспільного життя. Ця діяльність розвиває «суспільність» і «відкриває дитині світ». Г. Шумахер вважала цілком прийнятним запровадження в дошкільній установі принципу «самотійність через самодіяльність» як такого, що відповідає природним «пориванням» дитини до руху та форми²².

У контексті пошуку оптимальних шляхів розбудови трудової школи С. Шабалов у статті «Праця в школі» (1929)²³ викладав власні думки щодо змісту трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Зокрема, автор статті зазначав, що в дитячому садку праця переплітається з ігровою і зображувальною діяльністю. Для виконання нових завдань діти долучалися до ширшого кола інструментів, матеріалів і видів трудової діяльності людей.

Доведено, що у радянську добу розвивалися ті ідеї трудового виховання, що вписувалися в тогочасну ідеологічну канву. Насамперед ідея Й.Г. Песталоцці щодо початкового навчання шляхом залучення дітей до самостійної діяльності, власних спостережень у природі в розумінні «не простого протистояння предмета відчуттям, а творчого і діяльнісного сприймання» має місце й у публікації Н. Бериштейн (Янтарської) «Генріх Песталоцці» (1927)²⁴ та О. Музиченка «Ідеї

²¹ Федорівський К. Трудова школа й трудове виховання. *Рад. освіта*. 1926. № 7. С. 44–52.

²² Шумахер Г. Методичні позиції дошкільництва Німеччини. *Шлях освіти*. 1928. № 4. С. 49–56.

²³ Шабалов С. Праця в школі. *Шлях освіти*. 1929. № 5–6. С. 131–141.

²⁴ Бериштейн Н. Генріх Песталоцці. *Рад. шк.* 1927. № 2. С. 3–7.

Песталоцці на Україні й у Росії» (1927)²⁵. У цих публікаціях педагогічні погляди Й.Г. Песталоцці трактувалися як першооснова ідеї єдиної трудової школи, що забезпечує політехнічну освіту і висуває на перший план формування трудових навичок. Розглядаючи «трияду голови, серця і руки» (розвитку розумових, моральних, фізичних сил дитини) у виховній системі Й.Г. Песталоцці, автори у своїх статтях чільне місце відводили фізичному «робочому» вихованню.

Визначальними для розвитку методологічних засад розвитку ідей трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах розбудови радянської системи освіти став 1930 р., коли М. Скрипник у статті «Основні проблеми соціального виховання в реконструктивній добі» озвучив завдання соціального виховання – підготовка свідомого, організованого молодого покоління з розвиненими трудовими знаннями та навичками колективної праці²⁶. Висловимо власні міркування на те, що М. Скрипник намагався поєднати ідеї, що випрацьовані на українському ґрунті, з тими, що централізовано нав'язувалися українській педагогіці союзними органами влади.

2. Ідеї політехнізму в трудовому вихованні дітей

Намагання (на державному рівні) спрямувати інтереси дітей дошкільного віку на працю й оволодіння технікою «напруженого соцбудівництва» сприяло розширенню оточуючого середовища за межі дитячого садка: у виробничі цехи фабрик, заводів, на колгоспні поля й створення «робітніх кімнат» і «робітніх кутків» у дитячих садках, на літніх майданах. Як зазначала П. Лукашенко в публікації «Дошкільне виховання на новому етапі» (1931), уся робота дитсадка мала здійснюватися в тісному взаємозв'язку з виробництвом, а «проробка» всього матеріалу – у себе в «робітній кімнаті»²⁷.

З упровадженням політехнізму в систему освіти (1930-ті роки) праця дітей дошкільного віку розглядалася як засіб вирішення завдань ідеології комуністичного виховання. У педагогічній теорії актуальними були питання щодо пошуку спроб пов'язати трудову діяльність дітей

²⁵ Музиченко О.Ф. Ідеї Песталоцці на Україні й у Росії. *Шлях освіти*. 1927. № 1. С. 57–73.

²⁶ Скрипник М. Основні проблеми соціального виховання в реконструктивній добі. *Шлях освіти*. 1930. № 5. С. 51–75.

²⁷ Лукашенко П. Дошкільне виховання на новому етапі. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 4/5. С. 1–7.

дошкільного віку зі «справою боротьби за соціалізм»; забезпечити оволодіння дітьми технічними знаннями й навичками, виховання в них матеріалістичного світогляду, пролетарської класової свідомості й активності, уміння працювати колективно шляхом залучення їх до виконання практичних завдань. Ці питання висвітлювалися на сторінках педагогічної преси того часу у публікаціях багатьох авторів, зокрема, П. Волобуєва «Дошкільна установа в світлі політехнізму» (1931)²⁸; О. Залужного «Педологічні передумови політехнізму в дошкільному віці» (1931)²⁹; П. Лукашенко «Дошкільне виховання на новому етапі»³⁰; С. Лівшиної, В. Герценштейн «До питання про політехнічне виховання дітей дошкільного віку» (1931)³¹.

Аналіз зазначених публікацій підтверджує суголосність поглядів теоретиків радянської педагогіки щодо вирішення завдань трудового виховання дітей дошкільного віку в «світлі політехнізму». Своє бачення проблеми запровадження системи політехнічного виховання в контексті педології подав О. Залужний у статті «Педологічні засади політехнізму» (1930)³². У ній автор розкрив зміст політехнізації навчання на різних вікових етапах розвитку дитини, а саме: переддошкільний вік – диференціація рухів у процесі гри; навички самообслуговування готують до політехнічних навичок; добір іграшок стимулює розвиток навичок і знань; найпростіші знаряддя праці (ножиці й т. ін.); дошкільний вік – індустриальні іграшки; дійсні трудові процеси; вивчення властивостей деяких матеріалів (папір, тканина, картон, клей); найпростіші інструменти; молодший шкільний вік – виробничий характер праці.

Автор висвітлив елементи політехнізму в змісті виховання й навчання учнів, розглядаючи: політехнічні навички й уміння в індивідуальній, колективній і громадській праці; політехнічні знання про засоби обробки й технологію матеріалів; про організацію фабрик, заводів у різних галузях виробництва, радгоспів, колгоспів та ін.;

²⁸ Волобуєв П. Дошкільна установа в світлі політехнізму. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 3. С. 16–21.

²⁹ Залужний О. Педологічні передумови політехнізму в дошкільному вікові. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 1/2. С. 13–20.

³⁰ Лукашенко П. Дошкільне виховання на новому етапі. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 4/5. С. 1–7.

³¹ Лівшина С. До питання про політехнічне виховання дітей дошкільного віку / С. Лівшина, В. Герценштейн. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 1/2. С. 21–23.

³² Залужний О. Педологічні засади політехнізму. *Шлях освіти*. 1930. № 7–8. С. 87–94.

трудо́ві настановлення: вузько-технічного та громадсько-професійного характеру, що засвідчує трансформацію від ідеї про працю як засіб розвитку дитини до підготовки дітей, майбутніх робітників у різних галузях господарства.

Аналіз нарративних джерел того часу із зазначеної проблеми дає підстави стверджувати про підтримку цих позицій у середовищі багатьох педагогів. Так, у публікації «Педологічні передумови політехнізму в дошкільному віці» (1931)³³ О. Залужний зазначав, що розвиток трудових нахилів і навичок становить основу трудового світогляду, відповідно до якого певна діяльність дитини вважалась трудовою діяльністю за умови, якщо вона спрямована на суспільну користь. У залученні дітей дошкільного віку до «цільової діяльності суспільно потрібного і суспільно корисного порядку», пройнятої перспективним соціально-класовим змістом, вбачали завдання трудової діяльності дітей, починаючи з молодшого дошкільного віку, С. Лівшина та В. Герценштейн³⁴.

Співзвучною є стаття І. Розанова «До педагогіки політехнічного виховання» (1930)³⁵, що містить характеристику чинників політехнічного виховання. Автор зазначав, що політехнічне виховання несе в собі такі виховні настанови: виховання громадянськості, організованості, технічних здібностей, умінь здійснювати виробничі операції, розвиток технічного мислення. З огляду на це педагогом розроблено вимоги щодо організації політехнічного виховання. Обладнання школи включало: кімнати для занять; майстерні (робітні кімнати); читальні (бібліотеки); лабораторії; музей; навколошкільна ділянка; майданчик для ігор. У цьому руслі обґрунтовано організаційно-педагогічні вимоги до дитячої праці: нормування праці дітей з метою запобігання їх експлуатації; раціоналізація дитячої праці. Вимоги до розташування матеріалу з політехнічного виховання такі: ознайомлення з технологізацією матеріалу; ознайомлення з інструментом і механічними пристроями; вивчення основних трудових навичок; робота на заводі; технічні споруди.

³³ Залужний О. Педологічні передумови політехнізму в дошкільному вікові. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 1/2. С. 13–20.

³⁴ Лівшина С. До питання про політехнічне виховання дітей дошкільного віку / С. Лівшина, В. Герценштейн. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 1/2. С. 21–23.

³⁵ Розанов І. До педагогіки політехнічного виховання. *Шлях освіти*. 1930. № 7–8. С. 67–87.

Визнаючи особливості діяльнійшої природи дітей переддошкільного й дошкільного віку, їхні прагнення до пізнання, О. Залужний вважав доцільним «використати» ці особливості для розвитку трудових інтересів, «прищеплення» первісних знань із техніки й виробничих процесів, формування навичок самообслуговування, а в подальшому – для безпосередньої продуктивної праці. На його думку, ознайомлення з «технологією матеріалів» необхідно здійснювати в процесі діяльності дітей із простими інструментами, а саме: молотком, ножицями, обценьками, «свердликом», пилкою, стамескою³⁶. С. Лівшина та В. Герценштейн розглядали елементарно-технічну працю як єдиний процес, що забезпечує привчання дітей до «робочої пози й робітнього місця», оволодіння технічними навичками, знаннями в галузі технології матеріалів, знаннями про особливості окремих знарядь праці та способами користування ними³⁷. У публікації «Дошкільне виховання на новому етапі» (1931)³⁸ П. Лукашенко акцентував увагу на тому, що праця в «робітніх кімнатах» має дати дітям деякі виробничі уміння, знання про технологічні процеси обробки матеріалів, «поняття з техніки».

Ідеї попередніх років адаптував П. Волобуєв до нових умов. Він надавав особливу увагу праці дітей у «робітній кімнаті» та в «робітньому кутку» дитячого садка, результатом якої було б виготовлення «корисних» виробів із текстури, паперу, дерева. У публікації «Дошкільна установа в світлі політехнізму» (1931)³⁹ він рішуче засудив «спостережливо-пасивний» характер організувальних моментів соціально-виробничого життя дошкільних установ. На думку педагога, в основі діяльності дітей мають бути актуальні питання життя суспільства, спрямовані на вирішення завдань «активізованого характеру», що сприяють організації соціальної поведінки. П. Волобуєв розробив зміст соціально зорієнтованих (політично доцільних) завдань, до виконання яких доцільно залучати дітей дошкільного віку, а саме: 1) допомога державі поширити позику індустріалізації; 2) взяти участь

³⁶ Залужний О. Педологічні передумови політехнізму в дошкільному вікові. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 1/2. С. 13–20.

³⁷ Лівшина С. До питання про політехнічне виховання дітей дошкільного віку / С. Лівшина, В. Герценштейн. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 1/2. С. 21–23.

³⁸ Лукашенко П. Дошкільне виховання на новому етапі. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 4/5. С. 1–7.

³⁹ Волобуєв П. Дошкільна установа в світлі політехнізму. *За комуніст. виховання дошкільників*. 1931. № 3. С. 16–21.

у боротьбі з прогульниками виробництва; 3) організувати городню ділянку та квітник тощо.

Політвихованням передбачалося охопити не лише молодших школярів, а й дітей дошкільного віку. Свідченням цього є аналіз рецензії на книжку «Програми для передшкільних груп» (1931)⁴⁰. У рецензії висловлено низку побажань до її розробників, а саме: матеріал «переробити» в той спосіб, щоб політвихованням було охоплено всіх дітей, а не лише жовтенят; включити до програм знання з суспільствознавства; назву «виробнича праця», що не відповідала змісту «продукційної» дитячої праці, замінити назвою «праця»; види дитячої праці, що охоплюють роботу в робітніх кімнатах, вивести в окремий розділ під назвою «Робота в робітніх кімнатах». Очевидним було намагання поєднати ідеї про трудове виховання з політичною доцільністю нового періоду в розбудові радянської (унітарної) системи освіти.

Аналіз наукових джерел початку 1930-х років свідчить про спроби вирішити проблему політехнізму в дошкільній установі шляхом «трудогри». У статті «Політехнізм у дитячому садку» (1930)⁴¹ В. Львов виклав думки стосовно того, що коли до дитячих трудових процесів додати ігрову діяльність, то елементами політехнізму можна охопити всі форми дитячої поведінки. На його думку, «переплітаючи гру з працею, діти непомітно для себе набувають всі потрібні їм знання та вміння». Ці погляди не знайшли одностайної підтримки в педагогів. У статті «До питання про політехнічне виховання дітей дошкільного віку» (1931)⁴² С. Лівшина та В. Герценштейн піддали різкій критиці «трудогру» як непродуктивну за своєю суттю, що ізолювала дітей від усього виробничого оточення, замикала їх у вузько обмежені, окремі для кожного кола інтереси без їхньої соціально перспективної значимості й не сприяла політехнізації.

Аналіз опублікованих і неопублікованих архівних матеріалів (проектів постанов, тез доповідей, методичних листів, рецензій, листування), представлених у справі 491 із фонду 166 (Народного комісаріату освіти УРСР) надав можливість з'ясувати нове прочитання функцій дитячої іграшки. Вона розглядалася як частина «матеріально-

⁴⁰ Програми для передшкільних груп (рецензія) / ЦДАВОВ України. Ф. 166, оп. 10, спр. 491, 41, 41 зв.

⁴¹ Львов В. Ігровий процес в дошкільному віці. *Шлях освіти*. 1929. № 3. С. 124–129.

⁴² Лівшина С. До питання про політехнічне виховання дітей дошкільного віку / С. Лівшина, В. Герценштейн. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 1/2. С. 21–23.

технічного, трудового оточення дітей» і мала забезпечити виконання завдань політехнічного виховання. Це підтверджує перелік рекомендованого ігрового матеріалу для дитячої установи, в якому вказувалися: 1) політехнічні іграшки, що відображали досягнення тогочасної техніки; 2) іграшки та знаряддя праці в природі; 3) знаряддя праці (станок, ножиці, молотки, пилки, клей, матеріал для устаткування «робітної кімнати»); 4) матеріал для оформлення революційних свят і громадської роботи (прапори, емблеми, плакати, портрети, бюсти); 5) глина для ліплення, олівці, фарби, пластилін⁴³. У публікації «В боротьбі за дошкільну справу» (1933)⁴⁴ В. Нікатова зазначала, що обов'язковими складниками середовища дитячої установи були «робітня» й ігрова кімнати. У «робітній кімнаті» діти набували знань і вмінь, а в кімнаті для ігор – розвивали творчість і «комбінаторність», що вважаємо суголосним сучасним поняттям «технічна творчість», «конструювання».

У питанні впровадження політехнізації в педагогічній теорії та практиці дошкільного виховання 30-х років ХХ століття спостерігалася ціла низка перекручень. Так, Н. Морозова в публікації «За чіткість в роботі дошкільних закладів» (1931)⁴⁵ піддала критиці ідеї педагогів, які пропонували залучати дітей до праці безпосередньо на виробництві. М. Скрипник засудив перекручення щодо політехнізації, а саме: дітей молодшого віку не варто залучати до виробничого процесу, однак це не виключає потреби максимальної їхньої активізації; всі види трудової діяльності дітей спрямовували насамперед на набуття знань, умінь, ознайомлення з технологією матеріалів. Він наголошував таке: «Набувати знання, уміння розуміти те чи інше, уміння аналізувати свою працю діти навчаються в процесі активної трудової діяльності»⁴⁶. Нарком освіти УСРР того часу М. Скрипник визначив завдання щодо трудової діяльності дошкільників: організувати її так, щоб з малого віку залучити дітей до цільової діяльності суспільно потрібного, суспільно корисного порядку з метою формування в них ініціативи, самодіяльності, організованості, колективізму й солідарності.

⁴³ Вимоги до дитячої іграшки / ЦДАВОВ України. Ф. 166, оп. 10, спр. 491, арк. 89–90.

⁴⁴ Нікатова В. В боротьбі за дошкільну справу. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1933. № 1. С. 36–43.

⁴⁵ Морозова Н.Д. За чіткість в роботі дошкільних закладів. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1931. № 8. С. 12–15.

⁴⁶ Скрипник М.О. Про дальші завдання дошкільного виховання. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1932. № 6. С. 4–25.

Аналіз змісту й форм дитячої праці історичного періоду 20-30-х років ХХ століття засвідчує той факт, що набуло поширення перенесення в дитячих садках штампів із дорослого життя соціалістичної дійсності. Так, у процесі організації дитячої праці пропонувалося об'єднувати дітей у різні «комісії». Члени кожної з комісій мали відповідати за певну ділянку роботи. Безпосереднє ознайомлення дітей з працею дорослих здійснювалося на конкретному робочому місці: під час цільових прогулянок та екскурсій на фабрику, до магазину, пекарні, в кооператив тощо ⁴⁷.

Виявлено, що посилення ролі систематичної роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку зумовило створення нових засад політехнічного виховання, до яких належали такі: організація роботи на принципах комуністичного виховання; забезпечення тісного зв'язку освітньої установи й виробничих підприємств; організація запланованих екскурсій на виробництво; організація праці дітей у робітній кімнаті в дитячому садку, школі.

ВИСНОВКИ

За результатами історико-педагогічних розвідок з'ясовано, що ідеї трудового виховання дітей дошкільного віку впродовж 20-х – початку 30-х років ХХ століття зазнали значних трансформацій щодо змісту, форм і методів організації праці відповідно до мети, зумовленої ідеологічними, політичними, економічними чинниками. Якщо наприкінці 1919 – на початку 20-х років праця розглядалася як методо-психологічний засіб засвоєння та вільного виявлення знань, природної творчості дитини, перевага надавалася ручній праці як засобу отримання знань й розвитку і при цьому не применшувалася роль господарсько-побутової та праці дітей в природі; актуальними були ідеї щодо відмови від залучення дітей до утилітарної праці, то з травня 1920 року праця дітей трактується тогочасними педагогами як суспільно корисна, як «єдиний трудовий метод виховання» дітей до 15–16 років, а з середини 20-х – на початку 30-х років розглядалася необхідність організації суспільно корисної виробничої праці в дошкільних установах та початковій школі в «робітніх кімнатах», «робітніх кутках» та безпосередньо на виробництві: у виробничих цехах фабрик, заводів, на колгоспних полях; мали місце спроби

⁴⁷ Яновська Е. Дошкільне виховання / Е. Яновська, Н. Панченко, Х. Рабинович. Х.: Книгоспілка, 1927. 187 с.

вирішити проблему політехнічного виховання шляхом «трудогри», «соцзмагання».

Очевидним є те, що тогочасна педагогічна думка розвивалася під впливом замовлення радянської влади на процес навчання й виховання дітей, зокрема й трудового відповідно до мети, що полягала в підготовці молоді до праці. Однак, незважаючи на ідеологічне нашарування в творчому доробку педагогів зазначеного періоду з питань трудового виховання дітей, суголосними сьогоденню є їхнє бачення щодо розбудови освітньо-виховного процесу на діяльнісних засадах, що відповідає природі дитини дошкільного і молодшого шкільного віку. Цікавим для подальшого вивчення є ідеї щодо праці як: засобу виховання та розвитку дитини; формування базових якостей та соціалізації особистості; отримання нових знань оволодіння уміннями і навичками; залучення дітей до партнерської взаємодії в процесі праці.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена проблемі трудового виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній думці України періоду радянської доби (20–30-ті роки ХХ століття). За результатами теоретичного аналізу розкрито сутність, зміст, завдання, методи і форми трудового виховання дітей в педагогічній спадщині П. Волобуєва, В. Герценштейн, О. Дорошенко, О. Залужного, П. Лукашенко, С. Лівшиної, О. Музиченка, І. Соколянського В. Чередніченко, Е. Яновської з позицій діяльнісного підходу. Розкрито вплив ідеологічних, політичних і соціальних чинників на формування та трансформацію ідей трудового виховання дітей дошкільного віку і молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бериштейн Н. Генріх Песталоцці. *Рад. шк.* 1927. № 2. С. 3–7.
2. Биковець М. Експерсії та музеї в трудовій школі. *Рад. школа.* 1923. № 1. С. 28–38.
3. Вимоги до дитячої іграшки / ЦДАВОВ України. Ф. 166, оп. 10, спр. 491, арк. 89–90.
4. Волобуєв П. Дошкільна установа в світлі політехнізму. *За комуніст. виховання дошкільника.* 1931. № 3. С. 16–21.
5. Ганжій А. Новий шкільний рік та завдання в галузі соціального виховання. *Шлях освіти.* 1925. № 10. С. 194–201.

6. Гринько Г. Чергові завдання радянського будівництва в справі освіти. *Вісник Народного Комісаріату Освіти У.С.Р.Р.* 1920. № 1. С. 2–9.
7. Дорошенко О. III Всеросійський з'їзд по дошкільному вихованню. *Рад. освіта.* 1924. № 9/10. С. 90–92.
8. Дорошенко О. Дитячий садок: поради для керівників дошкільного виховання. К., 1922, С. 11.
9. Дорошенко О. Нові методи праці в дошкільній установі / ЦДАВО України. Ф. 166, оп. 4, спр. 399, арк. 360-362.
10. Залужний О. Педологічні засади політехнізму. *Шлях освіти.* 1930. № 7–8. С. 87–94.
11. Залужний О. Педологічні передумови політехнізму в дошкільному вікові. *За комуніст. виховання дошкільника.* 1931. № 1/2. С. 13–20.
12. Інструкція до постанови Наркомосу від 28 /V. 20 р. / ЦДАВО України. Ф. 166, оп. 1, спр. 955, арк. 6.
13. Лівшина С. До питання про політехнічне виховання дітей дошкільного віку / С. Лівшина, В. Герценштейн. *За комуніст. виховання дошкільника.* 1931. № 1/2. С. 21–23.
14. Лукашенко П. Дошкільне виховання на новому етапі. *За комуніст. виховання дошкільника.* 1931. № 4/5. С. 1–7.
15. Львов В. Ігровий процес в дошкільному віці. *Шлях освіти.* 1929. № 3. С. 124–129.
16. Морозова Н.Д. За чіткість в роботі дошкільних закладів. *За комуніст. виховання дошкільника.* 1931. № 8. С. 12–15.
17. Музиченко О.Ф. Ідеї Песталоцці на Україні й у Росії. *Шлях освіти.* 1927. № 1. С. 57–73.
18. Нікатова В. В боротьбі за дошкільну справу. *За комуніст. виховання дошкільника.* 1933. № 1. С. 36–43.
19. Первый Всероссийский съезд по дошкольному воспитанию (доклады протоколы, резолюции). М.: ГИЗ, 1921. 224 с.
20. Постанова колегії Народного комісаріату освіти УСРР від 6/09 1922 р. / Ф. 166, оп. 2, спр. 1621, арк. 208.
21. Програми для передшкільних груп (рецензія) / ЦДАВОВ України. Ф. 166, оп. 10, спр. 491, 41, 41 зв.
22. Розанов І. До педагогіки політехнічного виховання. *Шлях освіти.* 1930. № 7–8. С. 67–87.
23. Ряппо Я. Проблема воспитания и образования в Советском государстве. *Путь просвещения.* 1922. № 4. С. 1–17.

24. Скрипник М.О. Про дальші завдання дошкільного виховання. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1932. № 6. С. 4–25.
25. Скрипник М. Основні проблеми соціального виховання в реконструктивній добі. *Шлях освіти*. 1930. № 5. С. 51–75.
26. Третий Всероссийский съезд по дошкольному воспитанию / под ред. М. Виленської, С. Моложавого. М., 1925. 509 с.
27. Федорівський К. Трудова школа й трудове виховання. *Рад. освіта*. 1926. № 7. С. 44–52.
28. ЦДАВОУ Ф.166, Оп.1, Спр. 160. Матеріали про організацію соціального виховання на Україні (декрети і пояснюючі записки до них, положення, інструкції, доповіді, звіти, виписи з протоколів засідань, листування). Лютий. 18 серпня 1919 р. 179 арк., арк. 35–35 зв.
29. Циркулярний лист для керівництва 14.10.1921 / ЦДАВО України. Ф. 166, оп. 2, спр. 539, арк. 102–103 зв.
30. Чередниченко В. Дитяча хата: poradnik організації і керування установ дитячого виховання. Ч. 1. Х.; Полтава: Всеукр. держ. вид-во, 1921. С. 36.
31. Шабалов С. Праця в школі. *Шлях освіти*. 1929. № 5–6. С. 131–141.
32. Шумахер Г. Методичні позиції дошкільництва Німеччини. *Шлях освіти*. 1928. № 4. С. 49–56.
33. Яновська Е. Дитячий будинок як історична необхідність / ЦДАВО України. Ф. 166, оп. 2, спр. 1673, арк. 169.
34. Яновська Е. Дошкільне виховання / Е. Яновська, Н. Панченко, Х. Рабинович. Х.: Книгоспілка, 1927. 187 с.
35. Яновська Е. Про дошкільне виховання. Лист 1. *Рад. освіта*. 1925. Ч. 3. (Берез.) С. 26–28.

Information about authors:

Antypin Ye. B.,

PhD in Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Pedagogy and Psychology
Borys Grinchenko Kyiv University
18/2 Bulvarno-Kudriavska str., Kyiv, 04053, Ukraine

Sichkar A. D.,

PhD in Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Pedagogy and Psychology
Borys Grinchenko Kyiv University
18/2 Bulvarno-Kudriavska str., Kyiv, 04053, Ukraine

The project was implemented with the support of

CENTER
for Ukrainian and European
Scientific Cooperation

The Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation is a non-governmental organization, which was established in 2010 with a view to ensuring the development of international science and education in Ukraine by organizing different scientific events for Ukrainian academic community.

The priority guidelines of the centre for ukrainian-european scientific cooperation

1. International scientific events in the EU

Assistance to Ukrainian scientists in participating in international scientific events that take place within the territory of the EU countries, in particular, participation in academic conferences and internships, elaboration of collective monographs.

2. Scientific analytical research

Implementation of scientific analytical research aimed at studying best practices of higher education establishments, research institutions, and subjects of public administration in the sphere of education and science of the EU countries towards the organization of educational process and scientific activities, as well as the state certification of academic staff.

3. International institutions study visits

The organisation of institutional visits for domestic students, postgraduates, young lecturers and scientists to international and European institutes, government authorities of the European Union countries.

4. International scientific events in Ukraine with the involvement of EU speakers

The organisation of academic conferences, trainings, workshops, and round tables in picturesque Ukrainian cities for domestic scholars with the involvement of leading scholars, coaches, government leaders of domestic and neighbouring EU countries as main speakers.

Contacts:

Head Office of the Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation:
88017, Uzhhorod, 7, Malovnycha Str., Office 2
+38 (066) 421 55 76
info@cuesc.org.ua

www.cuesc.org.ua

Izdevniecība "Baltija Publishing"
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058

Iespiests tipogrāfijā SIA "Izdevniecība "Baltija Publishing"
Parakstīts iespiešanai: 2018. gada 19. decembris
Tirāža 150 eks.